

ӘОЖ 2.29.297.1

ҚҰРАННЫҢ ҚЫТАЙ ТІЛІНЕ АУДАРМАЛАРЫ

Қанат Шарапат

Kanat_charapat@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті
«Дінтану» мамандығының 2курс студенті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – Смагулов М.Н.

Құранның қытай тілінде жасалған аудармалар

Джи Джуемидің аудармасы

1928 жылы Хуэй антикварлық диллері Ха Шаофу Шанхайдағы жылжымайтын мүлік алыбы Ха Тонгпен келіссөздер жүргізгеннен кейін, Ха Тонг бағындағы Құран аудармасы бойынша жұмыс істеу үшін қытайлық және шетелдік ғалымдарды қаржыландырып, осы жұмысқа жұмылдырды. 1920 жылы Құранның классикалық қытайша аудармасы аяқталды. Аннотациясыз 30 пара және 114 сүреден тұрады (Сурет 1). Алғы сөзді Ха Шаофу, Цен Чуньсуань және Чжэн Юань жазды, алғы сөз бен атауды Айли бағының иесі жазды. Аударма

негізінен араб тіліндегі түпнұсқаға және Мұхаммед Әлидің ағылшынша аудармасы мен Кеничи Сакамотоның жапонша аудармасына негізделген. Бұл Құранның Қытайдағы алғашқы қытайша аудармасы.

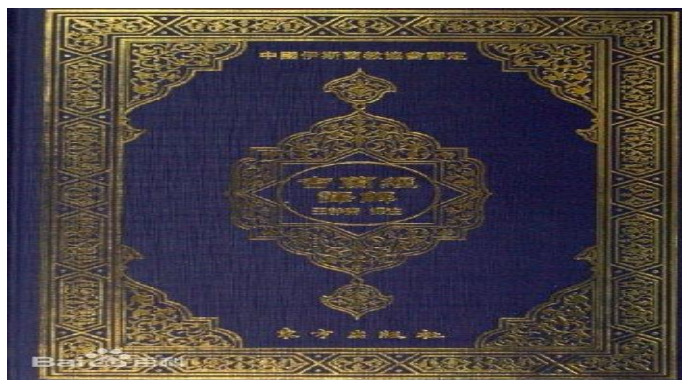
Сонымен қатар, Құранның алғашқы қытайша аудармаларының бірі ретінде 1931 ж. Жи Джюеми құрастырған, Шанхай Аилюань Гуанчаң академиясы басып шығарған және таратқан. Бұл Құранның қытай тіліне аударылған екінші толық нұсқасы. Оны аяқтауға 3 жыл қажет болды. Жазбалардың барлығы классикалық қытай тіліне аударылған, әр тараудың тақырыбы арабша дыбысталу бойынша аударылған. Әр бөлімде бөлім нөмірі бар, ұзын тарауда бөлімшелер бар және абзацтарға сәйкес реттелген. Еңбек сөзбе-сөз аударма және еркін мағыналық аударма ретінде жасалған. Сондай-ақ, аудармада жеке сөздер мен сөйлемдердің қысқаша сипаттамасынан басқа түсініктемелер берілмеген. Мысал ретінде «Фатиха» сүресі бірінші тарауында берілген. Бұл кітап жіппен өрілген басылым болып табылады. Кітаптың соңында сүре аттары, түсіндірмелер мен томның көлемі, басылған уақыты, тарау және аударма мектебінің атауы берілген. Кітап 8 томға бөлінген. Бірінші том – алғы сөз. Алғашқы кіріспенің қолжазбасы литографиялық түрде басылған. Цзы Цзюньсуань, Чжэн Юань, Ся Шоутан, Ха Лин, Осай Хатонг, Луо Цзялинг пен Цзи Цзюеми кіріспе жазған. Негізгі мәтін Нос тілінде жазылған 2-8 том. Сюэ Тяньхуэйдің «жазба соңы» сегізінші томда берілген.

Сурет 1. Жи Джюемидің аудармасы

Ван Цзинчжай аудармасы

Ван Цзинжай (1879-1945 жж.) Тяньцзинь қаласының тумасы. Бұл ғалымды қытайлық ислам философтары мен аудармашылары Да Пушен, Ха Дэчэн және Ма Сонтингпен бірге ХХ ғасырдағы Қытайдың «Төрт ұлы имамы» деп атады. Ол өмір бойы ислам академиялық зерттеулерімен және ислам классиктерінің аудармасымен айналысқан. «Құранның интерпретациясы» – Ван Цзинжай мырзаның 20 жылдық мұқият зерттеуден кейін аяқтаған маңызды жұмыстардың бірі. Ол классикалық қытай тілінде, дзинтанг тілінде және жергілікті қытай тілінде үш түрлі стильде аударылып басылып шықты: А, В және С (Сурет 2). Аударма түсінікті тілмен қысқартып тәпсірлеген және түсіндірмелер берілген. Сондай-ақ, 1943 жылы шыққан түсіндірмесі Құранның қытай тіліндегі ең көп қолданылатын аудармаларының бірі болып саналды [2].

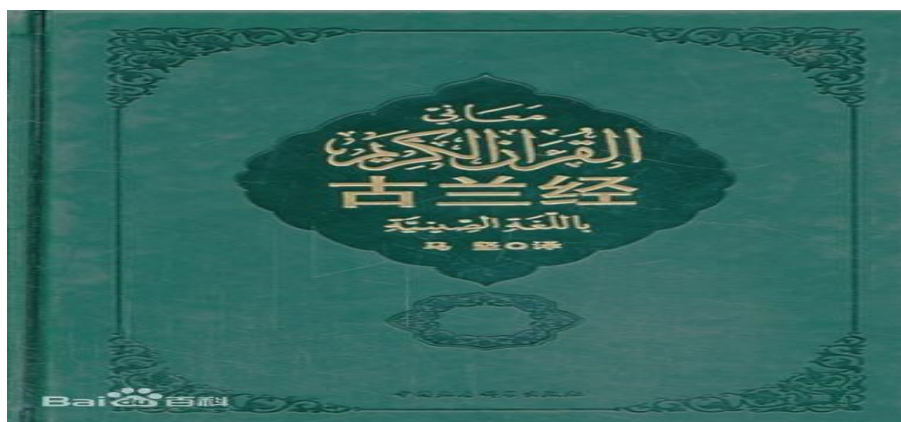
Сурет 2. Ван Цзинчжай аудармасы

Ма Цзянь аудармасы

Ма Цзянь (1906-1978) Юньнань қаласының тумасы. Қазіргі Қытай мұсылман ғалымы, аудармашы және Пекин университетінің профессоры. Ол өте білімді және белсенді еңбек еткен ғалымдардың бірі. Өмір бойы ислам академиялық зерттеулермен, аудармамен және араб тілін оқытумен айналысқан. Оның ең маңызды және ықпалды жұмыстарының бірі – қазіргі қытай тіліне аударылған Құран нұсқасы. Ма Цзяньның Құран аудармасы түпнұсқалық классикаға адал, қысқа және еркін мәтінмен, қарапайым және жаңа стильде жасалып, академиктер мен мұсылман оқырмандары арасында үлкен құрметке ие болды.

Ма Цзянь 1940 жылы аудармамен айналыса бастады және бірінші жобаны 1945 жылдың басында аяқтады. 1950 жылы Пекин университетінің Баспа бөлімі негізгі жазбаға түсіндірмесі бар алғашқы сегіз томды басып шығарды. 1981 жылы аударма Қытайдың әлеуметтік ғылымдар баспасында «Құран» деген атпен жарық көрді. Ма Цзянь мырзаның Құран аудармасы қазіргі қытайша нұсқасы 1981 жылы Қытайда 100 000 данадан астам басылып шықты. Алайда, аудармашы қайтыс болған кезде түсіндірмелер толық аяқталмаған еді. Үйлестірілген стильді сақтау үшін толық аудармада түсіндірмелер жоқ.

Екінші басылым 1996 жылы шығарылды (Сурет 3). 1986 жылы Медина патшасы Фахдтың Құран басып шығару бюросы осы аудармаға негізделген Құранның арабша-қытайша аудармасын басып шығарды. 1987 жылы Сауд Арабиясы Корольдігінің Қажылық министрлігі ұсынған Ма Цзяньның Құран аудармасы қытай тілінің тамаша аудармасы ретінде бүкіл әлемге таралды. Аударма еркін, танымал, түсінуге оңай, кең таралған және қоғамға ықпалды болды. Басқа аудармалармен салыстырғанда аударма сапасы жағынан әлдеқайда асып түседі. Ол осы уақытқа дейін әлемдегі Құранның ең ықпалды қытай аудармасына айналды [3].

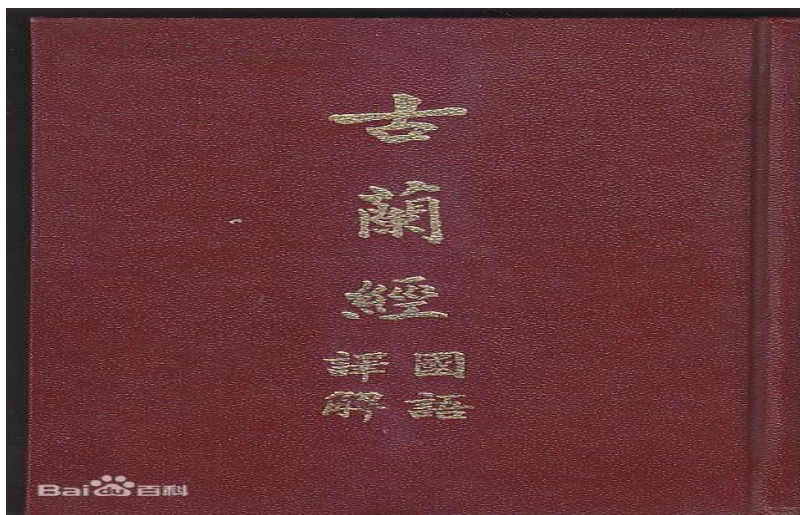

Сурет 3. Ма Цзянь аудармасы

Ши Цзычжоу аудармасы

Ши Цзычжоуның (1879-1969) ұлты дүнген, дүнгенше аты Халид болды. Қазіргі Қытай

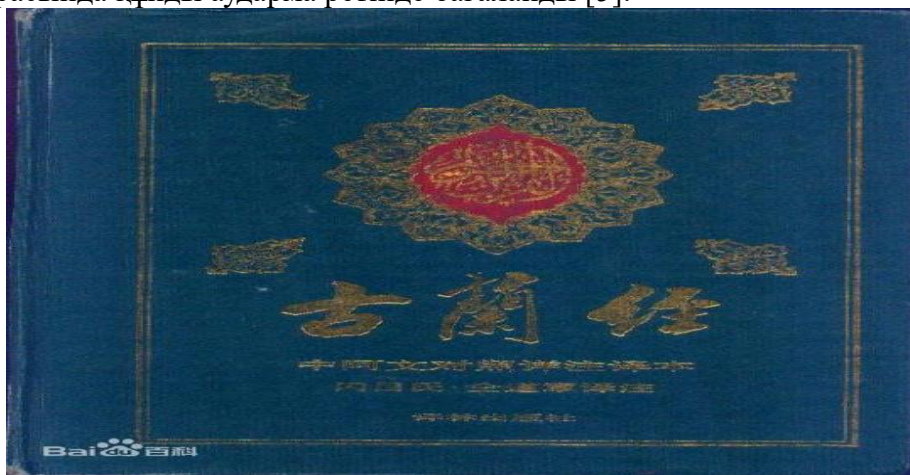
мұсылман ғалымы және аудармашысы. Ол өмірінің алғашқы жылдарында Баодин орта мектебін бітірген. Шетелдегі Фусанға (қала атауы) оқуға барғаннан кейін Қытайға оралып, Нанкай орта мектебінде сабақ берді. 1935 жылы ол Гомиьндан Орталық Комитетінің мүшесі болып сайланды және Нинся мен Хубэй провинцияларында білім беру директорының қызметін қатар атқарды. Жапонияға қарсы соғыстан кейін ол Тяньцзинге қайтып оралды және КМТ Тяньцзинь партиясы штабының төрағасы және Тяньцзинь сенатының төрағасы болды. 1948 жылы Тайваньға барып, 1969 жылы Тайпейде қайтыс болды. Зейнеткерлікке шыққаннан кейін ол Құранды ағылшын тілінен қытай тіліне аударды (Сурет 4), түсініктеме жазды және шамамен 700 000 сөзден тұратын «Құранды қытай тілінде түсіндіру» кітабын жарыққа шығарды. Аудармасы жарияланғаннан кейін ол Гонконг пен Тайваньдағы мұсылман ізбасарлары арасында үлкен құрметке ие болды [4].

Сурет 4. Ши Цзычжоу аудармасы

Тундаожанның аудармасы

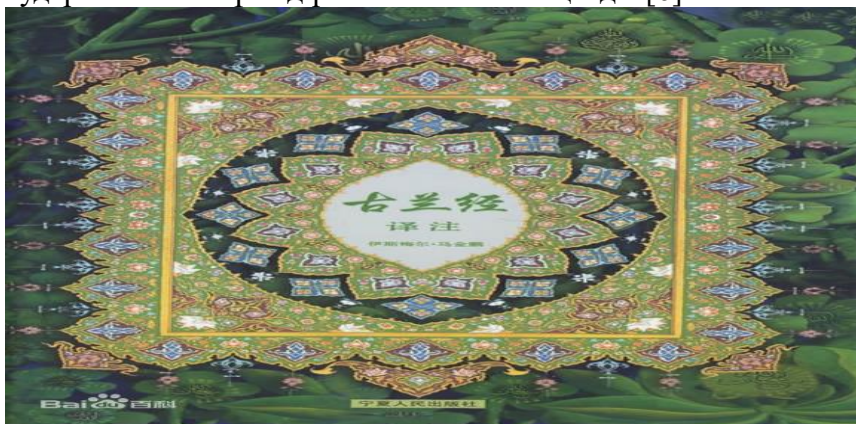
Тундаожаң (1918-1982) Аньхой қаласының тумасы. Қазіргі Қытай мұсылмандарының ғалымы, аудармашысы мен журналисті. Ол алғашқы жылдары шетелде оқып, Қытайға оралғаннан кейін ұзақ уақыт журналистика саласында қызмет етті. 1950 жылдардан бастап ол АҚШ-та тұрды және Оңтүстік-Шығыс Азияның «Исламдық жарығы» журналының бас редакторы және «Nanyang Commercial Daily» газетінің бас редакторы қызметтерін атқарды. Өмірінің соңғы жылдары ол Құранды ағылшын тілінен аударып, түсіндірмелер берді, ал оның «Құранның араб тіліндегі егжей-тегжейлі және түсіндірмелі аудармасы» Қытайдағы мұсылмандар арасында құнды аударма ретінде бағаланды [5].

Сурет 5. Тундаожанның аудармасы

Ма Цзиньпин аудармасы

Ма Цзиньпин (1913-2001) Шаньдунь провинциясы Цзинань қаласының тумасы. Қазіргі қытайлық исламтанушы, аудармашы, Пекин университетінің доценті. Алғашқы жылдары ол Пекин Ченда орта мектебінде және Мысырдағы Әл-Әзһар университетінде оқыды. Қытайға оралған соң ол исламдық академиялық зерттеулермен, аудармамен және араб тілін оқытумен айналысты. Ма Цзиньпен өмір бойы оқуда жігерлі болды. Оның жазбаларында тіл, дін, тарих және мәдениет қамтылған. Кейінгі жылдары ол өзін Құранды зерттеуге, аударуға және түсіндірме жазуға арнады және академикалық дәрежеде кең ауқымды әсерге ие болған соңғы он жылда «Құран аудармасы мен түсіндірмесі» кітабын аяқтады [6].

Сурет 6. Ма Цзиньпин аудармасы

Ли Цзинюань аудармасы

Ли Цзинюань (1914-1983) Бейжин қаласында дүниеге келді. Қазіргі Қытай мұсылман ғалымы және аудармашы әйел. Алғашқы жылдары ол Бейпинг әйелдер университетінде (қазіргі Бейжің университеті) ағылшын әдебиеті бөлімінде оқыды. Кейінгі жылдары ол Құранды ағылшын тілінен аударып, таныстырды, алайда аударма толыққанды аяқталмай жатып Ли Цзинюань дүниеден озды. Оның ұлы Чжан Чэнцзян анасының мұрасын қолға алып, 20 жыл бойы қолжазбаларды тексеріп, аударып жазды. 2001 жылы 1,6 миллион сөзді қамтыған «Құран аудармасы мен түсіндірмесін» аяқтады. 2004 жылы «Дүниежүзілік қытай баспасы» баспасынан шыққаннан кейін, ол қоғамдық және академиялық ортада күшті реакция тудырды [7].

Сурет 7. Ли Цзинюань аудармасы

Ма Чжунган аудармасы

Ма Чжунган (туылған жылы белгісіз) Қазіргі Қытай мұсылман ғалымы және аудармашысы. Білім жолындағы алғашқы жылдары ағылшын әдебиетін оқыды. 1982 жылы Қытай ислам мектебіне оқуға түсті, оны бітірген соң Куньмин ислам мектебіне сабақ беруге барды, онда Құран мен хадисті оқытты. Бос уақытымда «Құран жазбаларын» аударумен және жазумен айналысқан. Он жылға созылған осы жұмыстары 2004 жылы аяқталды. Құранның қытай тіліне аудармасына «Сүннет» түсіндірмесі жасалған.

Аударманың сипаттамалары: жазбалардың әр бетінің соңында «Хадис» жазбалары бар;

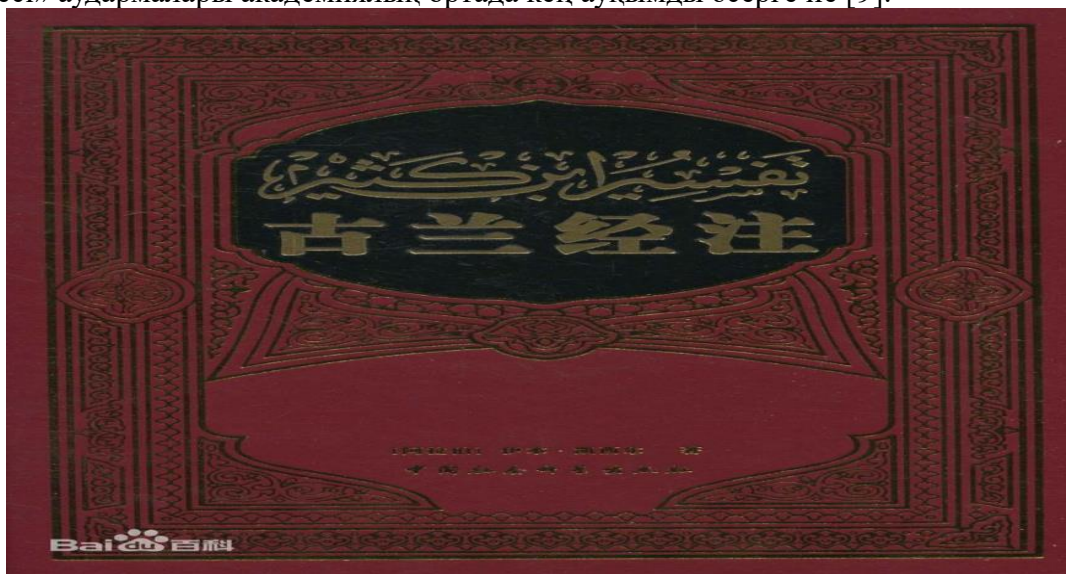
ескертулер қысқа және түсінікті; шатастырылуы мүмкін есімдіктер үшін егжей-тегжейлі түсіндірмелерді қосқан; түсіну қиын болған сөздерге жақша ішіне қыстырма түсініктер жасаған. Осы арқылы мәтін мен түсініктеменің айырмашылығын даралаған. Өзге аударма нұсқалармен салыстырғанда бұл аударманың аталмыш өзіндік ерекшелігі бар [8].

Сурет 8. Ма Чжунган аудармасы

Конг Дежун аудармасы

Конг Деджун Цинхайдың Синин қаласында 1972 жылы дүниеге келген. Қытай исламтанушы, аудармашы және имам қызметін атқарады. Қытай тілі мен әдебиеті магистрі. Ол «Ислам және Батыс адам құқықтарындағы адам құқықтарын салыстырмалы зерттеу», «Исламдық жаңғырудың қысқаша тарихы», «Мұсылмандық сенімдер» секілді және т.б. еңбектердің авторы. Оның «Құранға түсіндірмесі» және «Ибн Касирдің Құранға түсіндірмесі» аудармалары академиялық ортада кең ауқымды әсерге ие [9].

Сурет 9. Конг Дежун аудармасы

Ма Дексиннің аудармасы

Ма Дексин (1794-1874), ұлты дүнген, Юнань қаласында дүниеге келген. Қытай исламтанушылардың әйгілі ғалымы. «Бао Мин Чжэн Чжин Чжи Цзе», «Наха бестігі» аудармасының алғашқы бес томдығы, «Цай Ар Фу», «Ава Миллер» және т.б. еңбектердің авторы.

Ма Дексин өз өмірін ислам ілімдері мен мәдениетті түсіндіруге және насихаттауға арнады. Ондаған жыл бойы білімін тереңдетіп, қытайлық әдет-ғұрыптарды ұстанды, Конфуций мен Менций тарауларын қолданып, аспан мен адамзат принциптерін аударып, өмір мен өлім ара қатынасын тереңінен түсіндірді. Ол «Төрт классикалық кездесу», «Дахуа Зонггуй» және басқа еңбектерінде ислам ілімін, практикасын, оқыту әдісін, этика мен философияны жан-жақты түсіндірді. Ислам еңбектеріне сүйене отырып, «ли» мен «ци»

әндерінің конфуцийшілдігін, «инь» мен «янь», сәттілік, сыртқы және ішкі, жақсылық пен жамандық сияқты ұғымдар мен категорияларды келтірді және ең бірінші болып Құдай «барлық ұрпақты өзгертетін» ұғымды ғылыми ортаға шығарды. Ол Ван Дайю мен басқа да ғалымдардың исламдағы «қайта тірілу» туралы берген түсіндірмелдегі кемшіліктерді толықтырды және ислам философиясын дәстүрлі қытайлық конфуцийшілдікпен ұштастыруға тырысты.

Ма Дексин, Ван Дайю, Ма Чжу және Лю Чжи қытайдың «Төрт ұлы конфуцианист және аудармашы» деген атаққа ие. Ма Дексиннің аудармашылық жұмыстары келесі бес түрге бөлінеді:

1. «Бао Мин Чжэн Цзин Чжи Чжидің» алғашқы бес томдығы Қытайдағы «Құран» бөлімдерінің алғашқы аудармалары болып табылады;

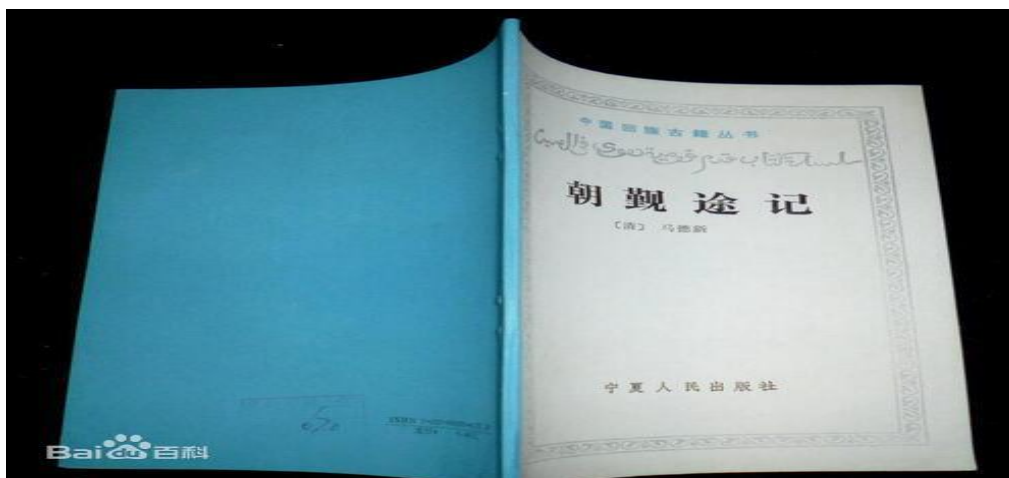
2. «Наха бестігі» (Naha Five), «Цай Ар Фу» (Self), «Ава Миллер» (Ava Miller) және т.б. араб грамматикасына қатысты оқулықтар;

3. «Чжэнь Цюань Яо Лу», «Жол көрсетуші Цзя Янь», «Тянь Фаң Син Ли Аннотация» – Ван Дайю, Ма Чжу, Лю Чжи және басқа да ғалымдардың еңбектеріне кіріспе мен түсіндірмесі;

4. «Хуан Ю Шу Яо» мен «Тянь Фан Ли Юань» – ислам күнтізбесі бойынша теориялық еңбектер;

5. «Төрт классикалық кездесу», «Дахуа жалпы нұсқаулығы», «Дао Син Цзин», «Сюэ компромиссі», «Өмір мен өмірдің мақсаты», «Сүйіспеншілікті ағартатын әдет-ғұрып заңы» және т.б. философиялық еңбектер мен теориялар, сондай-ақ «Қажылық туралы жазбаның» авторы (Сурет 10).

Бұл аудармалардың кейбірі араб және парсы тілдерінен тікелей аударылды, кейбіреулері қытай тілінде жазылған, ал кейбіреулері араб немесе парсы тілдерінде жинақталған, барлығы 30 данадан асады [10].

Сурет 10. Ма Дексиннің «Қажылық туралы жазба» еңбегі

Қорытынды

Бұл Құран аудармалары қытай мұсылмандары мен исламтанушылардың негізгі еңбектері. Мақаламызда келтірілген аудармалар себебімен ислам мәдениеті мен дәстүрлі қытай мәдениетінің интеграциясы күшейе түсті. Қытайда жалпы 56 ұлт бар, оның ішінде 10 ұлт ислам дінін ұстанады. Құранның бұл аудармалары араб тілін еркін меңгермеген немесе мүлден білмейтін Қытай тұрғындарына Мұхаммед пайғамбарға түсірілген аяттар мен сүрелерді жалпылай түсунуге мүмкіндік берді. Кез келген аударма әр ұлттың әдет-ғұрыптармен тығыз байланысты болғанындай, қытай тіліне аударылған Құран аяттары, қосалқы берілген түсіндірмелер барынша жергілікті халықтың тіл ерекшелігін ескеріп жасалған. Осы аудармалардың қытай баспаларынан шығуы өзге де исламдық кітаптардың шығарылуының негізін қалады деуге болады.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Құрманбаев Қ. Құран ілімдеріне кіріспе. – 2-басылым. – Алматы: «Нұр-Мұбарак» баспасы, 2014. – 392 б.
2. Ван Цзинжай, «古兰经译文» (Құран аудармасы), «Шығыс баспасы», 2006
3. Ма Цзянь, «古兰经» 译文 («Құран» аудармасы), «Қытай әлеуметтік ғылымдар баспасы», 1981-2-басылым.
4. Ши Цзычжоу, «古兰经» 国语译解 («Құран» қытайша тусініктеме), 1999.
5. Тундаожаң, «古兰经» 中阿文对照详注译本 («Құран» қытай және араб тілдерінің аудармасы), 1989.
6. Ма Цзиньпин, «古兰经» 译注 («Құран» аудармасы), «Нинся халық баспасы»-2005
7. Ли Цзинюань, «古兰经» 译注 («Құран» аудармасы), «Дүниежүзілік қытай баспасы» 2004.
8. Ма Чжунган, «古兰经注» («Құран» аудармасы), «Діни мәдениет баспасы» 2005.
9. Конг Дежун, «古兰经注» («Құран» аудармасы), «Қытай әлеуметтік ғылымдар баспасөзі» 2010.
10. Ма Дексин, «朝覲途记» («Қажылық туралы жазба»), «Нинся халық баспасы» 1988.
11. Қолданған сайтты: <https://www.baidu.com>